

RAQAMLI BOSHQARUV: ZAMONAVIY IQTISODIYOTNING MUHIM OMILI SIFATIDA

Abdullayev Shohjahon

*o'qituvchi Xalqaro hamkorlik bo'limi boshlig'i Oziq-ovqat texnologiyasi va
muhandisligi xalqaro instituti, O'zbekiston, Farg'ona*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada raqamli boshqaruvning zamonaviy iqtisodiyot taraqqiyotidagi o'рни va ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Raqamli texnologiyalar asosida shakllanayotgan boshqaruv tizimlarining iqtisodiy jarayonlar samaradorligini oshirishdagi roli, davlat va xususiy sektor faoliyatida qaror qabul qilish mexanizmlarini takomillashtirish imkoniyatlari yoritib beriladi. Shuningdek, raqamli boshqaruvni joriy etish jarayonida yuzaga keladigan muammolar, xavf-xatarlar hamda ularni bartaraf etish yo'llari muhokama qilinadi. Tadqiqot natijalari raqamli boshqaruv tizimlarini rivojlantirish orqali iqtisodiy barqarorlik va raqobatbardoshlikni ta'minlash mumkinligini asoslab beradi.*

Kalit so'zlar: *raqamli boshqaruv, modernizatsiya, raqamli iqtisodiyot, raqamlashtirish, raqamli texnologiyalar, boshqaruv jarayonlari.*

Bugungi globalashuv va raqamlashtirish sharoitida iqtisodiy tizimlar jadal sur'atlarda transformatsiyalanib bormoqda.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi natijasida boshqaruv jarayonlarining mazmuni va shakli tubdan o'zgarib, an'anaviy boshqaruv modellari o'rnini raqamli boshqaruv tizimlari egallamoqda. Raqamli boshqaruv iqtisodiy jarayonlarni tezkor, shaffof va samarali tashkil etish imkonini beruvchi muhim mexanizm sifatida namoyon bo'lmoqda.

“Bugungi kunda mamlakatimizda iqtisodiy ta'lim yangi bosqichlarni yuzaga keltirish jarayonini o'z boshidan kechirmoqa. Ma'lumki, oldimizga qo'ygan buyuk maqsadlarimizga, ezgu niyatlarimizga erishishimiz, jamiyatimizning yangilanishi, mamlakatimizning taraqqiyoti va istiqboli amalga oshirilayotgan islohotlarimiz samarasi avvalambor zamon talablariga javob beradigan, raqobatbardosh, yuqori malakali mutaxasss”[1, 3].

Zamonaviy iqtisodiyotda ma'lumotlar oqimining keskin ortishi, bozor subyektlari o'rtasidagi raqobatning kuchayishi hamda qaror qabul qilish jarayonlarining murakkablashuvi boshqaruvda innovatsion yondashuvlarni talab etmoqda. Shu nuqtai nazardan, raqamli texnologiyalar asosida boshqaruvni tashkil etish iqtisodiy resurslardan oqilona foydalanish, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish samaradorligini oshirish, davlat boshqaruvida ochiqlik va hisobdorlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, raqamli boshqaruv tizimlarini joriy etish iqtisodiy o'sish sur'atlarini jadallashtirish, innovatsion faoliyatni rag'batlantirish hamda barqaror rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, raqamli boshqaruvni amalga oshirish jarayonida kadrlar salohiyati, axborot xavfsizligi, normativ-huquqiy bazaning yetarliligi kabi masalalar dolzarb bo'lib qolmoqda. Mazkur maqolada raqamli boshqaruvning zamonaviy iqtisodiyotdagi o'rnini, uni joriy etishning nazariy asoslari va amaliy ahamiyati tahlil qilinadi.

Raqamli boshqaruv – bu axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, raqamli platformalar, katta hajmdagi ma'lumotlar (Big Data), sun'iy intellekt va avtomatlashtirilgan tizimlar asosida boshqaruv jarayonlarini tashkil etish va amalga oshirish shaklidir. U boshqaruv faoliyatida ma'lumotlarni yig'ish, qayta ishlash, tahlil qilish hamda qaror qabul qilish jarayonlarini raqamli muhitda olib borishni nazarda tutadi.

Raqamli boshqaruvning asosiy maqsadi iqtisodiy va tashkiliy jarayonlarning samaradorligini oshirish, inson omiliga bog'liq xatoliklarni kamaytirish, boshqaruvda shaffoflik va tezkorlikni ta'minlashdan iborat. Ushbu yondashuv davlat boshqaruvi, korporativ boshqaruv va iqtisodiy tizimlarning barcha darajalarida qo'llanilib, resurslardan oqilona foydalanish hamda strategik rejalashtirish sifatini yaxshilashga xizmat qiladi. Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida raqamli boshqaruv raqobatbardoshlikni ta'minlovchi muhim omilga aylanib, innovatsion rivojlanish, barqaror iqtisodiy o'sish va samarali boshqaruv madaniyatini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ma'lumki, iqtidorli o'qituvchilar o'rtacha statistik pedagoglardan o'z bilimlari chuqurligidan ko'ra ko'proq ularni yetkazish qobiliyati, ya'ni mukammalroq kommunikatsion qobiliyatlar bilan farqlanib turadi. Munozaralarda, eng avvalo, ushbu uchta tarkibiy qismlar nisbati va ularning uyg'unlikdagi tuzilishlari muhokama qilinadi. Faqat turli fanlararo bilimlar va fanlararo tadqiqot usullariga ega bo'lgan, texnik va gumanitar fanlardan chuqur bilim egallagan, kelgusida uzluksiz rivojlanishga qodir xodimlarni tayyorlash uchun ta'lim fundamentalligini mustahkamlash zarur bo'ladi. Shu jihatdan qaraganda, mazkur yondashuv nafaqat ta'lim jarayoni samaradorligini oshirish, balki boshqaruv va iqtisod sohalari uchun raqobatbardosh kadrlar tayyorlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki zamonaviy iqtisodiyot sharoitida boshqaruv faoliyati murakkab axborot oqimlari bilan ishlash, tezkor va asosli qarorlar qabul qilish hamda turli manfaatdor tomonlar bilan samarali muloqot o'rnatishni talab

etadi. Bunday vazifalarni bajarishda rahbar va mutaxassislarning kommunikatsion kompetensiyasi ularning kasbiy bilimlari qadar muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda.

Iqtisodiy jarayonlarni boshqarishda fanlararo yondashuvning ahamiyati tobora ortib bormoqda, chunki iqtisodiy muammolar ko'pincha texnologik, ijtimoiy va psixologik omillar bilan uzviy bog'liq holda yuzaga keladi. Shu bois, ta'lim tizimida fundamental bilimlarni mustahkamlash orqali kelajak boshqaruvchilari va iqtisodchi mutaxassislarning tizimli fikrlash, tahliliy yondashuv va muloqot madaniyatini rivojlantirish muhim vazifa hisoblanadi. Natijada, bunday kadrlar nafaqat iqtisodiy resurslarni samarali boshqarishga, balki innovatsion g'oyalarni amaliyotga tatbiq etish, tashkilotlar va butun iqtisodiyot miqyosida barqaror rivojlanishni ta'minlashga qodir bo'ladilar.

Lekin bir jihat – vaqt masalasi bu yondashuvlarda o'ziga xos to'siqlarni paydo qiladi: biz hatto yaqin kelajakda ham qanday ko'nikmalar kerak bo'lishini aniq bilmaymiz, bu esa ta'lim dasturlarini tavsiflash va ta'lim tizimlarini tashkil qilish modellarini kontseptual tavsiflashda oyoq-qo'llarni bog'lab qo'yadi. Lekin shunga qaramay, zamonaviy postindustrial jamiyatda yutuqlarning eng katta ulushi aynan ikkinchi va uchinchi guruhdagi vakolatlarga to'g'ri kelib, ular bilan ta'minlanadigan inson salohiyati hamda ijtimoiy kapitalni hisobga olgan holda ta'lim jarayoni o'zgarishi lozim. Bugungi kunda biznes-modellarda minimal vaqt bilan ko'nikmalar to'plamining doimiy sinishi sodir bo'lmoqda, keyin esa yangi ko'nikmalarga nisbatan yuqori talab vujudga keladi va bu yangi kasblarga bo'lgan talablarni belgilab beradi.

Inson kapitali - bu inson, ish kuchi va umuman jamiyatimizning turli ehtiyojlarini qondirish maqsadida ishlatiladigan bilimlar, ko'nikmalar, kasbiy mahorat va orttirilgan tajribalar yig'indisidir. Dunyo tajribasi va amaliyoti shuni ko'rsatmoqdaki, aynan ish kuchiga investitsiyalar kiritishni ustivor vazifa sifatida tanlagan davlatlar yuksak taraqqiyotga erishishmoqda. Mutaxassislar tayyorlash tizimi texnologik taraqqiyotning ilg'or qismidan o'rin olgan eng ilg'or fenomenlarni o'rganishni o'z ichiga oladi. Ya'ni bugun bor narsalarga emas, kelajakda bo'ladigan narsalarga o'qitadigan bu tizim jahon iqtisodiyoti va jahon fan-texnika taraqqiyotining rivojlanish trendlarini hisobga olishni talab qiladi.

Yaxshi kommunikativ ko'nikmalar bunday fanlararo jamoalarda uzluksiz ishlash va hamkorlik qilishni ta'minlash uchun zarur. Konvergent texnologiyalarga asoslangan biznes-faoliyat va tarmoqlarning rivojlanishi, ehtimol, innovatsion xizmatlar va ko'nikmalarga, jumladan, intellektual mulk va boshqa masalalar bo'yicha yuridik xizmatlar, marketing va strategik boshqaruv konsaltingiga talab yaratadi. Ko'rsatilishicha, konvergent texnologiyalar ko'nikmalari va fanlararo ko'nikmalarga o'qitish, xususan, biotexnologiya, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, nanotexnologiyalar va kognitiv fanni uyg'unlashtirishni ko'zda tutadi. Agar raqamli iqtisodiyot kadrlarini tayyorlashda multiplikativ ta'sir va fanlararo tamoyillar haqida gapiradigan bo'lsak, uning universal chuqur bilimga ega bo'lishda ijtimoiy javobgarlik tamoyiliga muvofiqligi kabi muhim jihatni aylanib o'tish mumkin emas. Ushbu

konsepsiyaning falsafiy mazmuni ekologik tizimli o'zgarishlarni va raqamli texnologiyalarning rivojlanish oqibatlarini bashorat qilish bilan bog'liq.

Ko'rinib turibdiki, ta'lim darajalarining har biri aytib o'tilgan universal kompetensiyalarni o'z darajasida shakllantiradi. Ijtimoiy javobgarlik va mas'uliyat tamoyili nuqtayi nazaridan tayyorgarlik, birinchi navbatda, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi, shuningdek, ma'lumotlarni saqlash usullari va tashkilotlarning kiberhimoya vositalari rivojlanish sharoitlarida ekologik va texnosfera xavfsizligi vazifalarini hal qilishda ijtimoiy javobgarlik mas'uliyatini rivojlantirish bilan bog'liq bo'ladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli boshqaruv tizimlarini joriy etish zamonaviy iqtisodiyotda boshqaruv jarayonlarining sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarilishiga xizmat qilmoqda. Raqamli texnologiyalar asosida shakllangan boshqaruv mexanizmlari iqtisodiy qarorlar qabul qilishda ma'lumotlarning aniqligi, tezkorligi va shaffofligini ta'minlab, inson omiliga bog'liq xatoliklarni kamaytirishga imkon bermoqda. Bu holat iqtisodiy samaradorlikni oshirish bilan birga, boshqaruv faoliyatida ishonchlilik darajasini ham mustahkamlaydi.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, raqamli boshqaruv iqtisodiy tizimlarning moslashuvchanligini kuchaytiradi. Bozor kon'yunkturasidagi o'zgarishlar, iste'molchilar xatti-harakatlarining tezkor transformatsiyasi hamda global raqobat sharoitida real vaqt rejimida tahlil olib borish imkoniyati iqtisodiy subyektlar uchun strategik ustunlikni ta'minlaydi. Shu nuqtai nazardan, raqamli platformalar, katta hajmdagi ma'lumotlar (Big Data) va sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish boshqaruv qarorlarining ilmiy asoslanganligini oshiradi.

Biroq, raqamli boshqaruvni joriy etish jarayonida qator muammolar ham yuzaga kelmoqda. Xususan, raqamli infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, kadrlarning raqamli savodxonligi pastligi hamda axborot xavfsizligi bilan bog'liq xatarlar iqtisodiy boshqaruv samaradorligini cheklovchi omillar sifatida namoyon bo'lmoqda. Bundan tashqari, normativ-huquqiy bazaning raqamli transformatsiya jarayonlariga moslashuvi ham dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

XULOSA

Raqamli boshqaruv zamonaviy iqtisodiyotda samarali va shaffof boshqaruvni ta'minlovchi muhim omil hisoblanadi. Raqamli texnologiyalar iqtisodiy jarayonlarni tezkor tahlil qilish, asosli qarorlar qabul qilish va resurslardan oqilona foydalanish imkonini beradi.

Shu bilan birga, raqamli boshqaruvni muvaffaqiyatli joriy etish raqamli infratuzilma, axborot xavfsizligi va malakali kadrlar tayyorlash bilan bevosita bog'liq.

Umuman olganda, raqamli boshqaruv tizimlarini izchil rivojlantirish iqtisodiy barqarorlik va raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR:

1. A.Qodirov, P.Z.Xashimov, N.G.Muminov, N.Y.Ortiqov, X.X.Rejapov. «Iqtisodiyot nazariyasi». Darslik. I-qism. – Toshkent, «GRAND KONDOR PRINT» 2023.

2. Butaboev, M. T., & Karimov, U. U. (2020). «ЗЕЛЁНАЯ ЭКОНОМИКА». МИРОВОЙ ОПЫТ И ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ. Theoretical & Applied Science, (2), 704-710.
3. Karimov, U. (2025). ENTREPRENEURIAL ACTIVITY AND ITS FORMS. PROSPECTS AND MAIN TRENDS IN MODERN SCIENCE, 2(20), 114-116.
4. Ulugbek, S., & Nigora, S. (2025). Education and Pedagogical Innovations: Modern Directions in the Development of Science. Spanish Journal of Innovation and Integrity, 48, 142-148.
5. Sadikovna, S. N. (2023). TA'LIM JARAYONIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI. INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRACTICE. SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL, 4(1), 2731.
6. Sadikovna, S. N. (2022). OLIY TA'LIMDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH MUAMMOSINI O'RGANISHNING ILMIY-METODIK ASOSLARI. INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRACTICE. SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL, 3(4), 167-169.
7. Маннопова, М. С., & Хасанов, И. М. (2020). Развитие инвестиций–гарантия перспективной экономики. In МИНТАҚА ИҚТИСОДИЁТИНИ ИНВЕСТИЦИЯЛАШНИНГ МОЛИЯВИЙ-ҲУҚУҚИЙ ВА ИННОВАЦИОН ЖИҲАТЛАРИ (pp. 301-306).
8. Хасанов, И. М. (2020). Сущность и функции домашних хозяйств в современной экономической системе. Образование и наука в России и за рубежом, (3), 65-67.